

حفریات نیپور در بین‌النهرین به دست آمده است. نویسنده‌ی نامه «آن مرکا» پادشاه اوروک است و مخاطب او «ابنسوگوش سیرا» فرمانروای آراتا (احتمالاً شهرداد امروزی). موضوع نامه نیز درخواست پادشاه «اوروک» از فرمانروای آراتا در ارسال باج (سیم و زر) و سنگ لاجورد و سنگهای قیمتی دیگر برای ساختن معبد در «اوروک» است.

با استناد به متن لوحه، پیکی این نامه را از «اوروک» برداشته و پس از گذشتن از راههای ناهموار و گذشتن از کوههای رفیع، آن را به «آراتا» رسانیده است. اصل این لوح امروزه در موزه‌ی استانبول و قسمتی شکسته از آن در موزه‌ی فیلادلفیا نگهداری می‌شود.

پست در هزاره اول قبل از میلاد با توجه به اسناد و مدارک باستان‌شناسی کشف شده در فلات ایران و نوشته‌های مورخان باستان مثل هرودوت و گزنفون، وجود ارتباطات پستی در حکومت‌های داخل فلات مثل عیلامی‌ها و مادها به اثبات رسیده است.

به عنوان مثال هرودوت از وجود این تشکیلات در زمان حکومت «دیاکو» اولین پادشاه مادها، ما را آگاه می‌کند. وی می‌نویسد که: «دیاکو» تمام عرایض کتبی مردم را شخصاً دریافت کرده، پس از رسیدگی و صدور حکم، عریضه را عیناً به صاحبش پس می‌فرستاده است: دیاکو، همچنین تشکیلاتی به صورت خبررسانی پنهان و سریع (جاسوس) راه انداخته بود که به آنان چشم و گوش شاه می‌گفتند. این مأموران در ولایات و شهرهای مختلف پخش شده و در کوتاه‌ترین زمان اخبار حوادث و اتفاقات را به سرعت به شاه می‌رساندند.

هرودوت هنگام شرح کودکی کوروش به شرح داستانی می‌پردازد که نشان دهنده‌ی وجود تشکیلات پستی در دولت ماد بوده است. وی می‌نویسد: «وقتی کوروش کودک بود و در دربار «ایشتوویگو» زندگی می‌کرد، روزی در بازی با سایر کودکان دربار، بچه‌ها او را به پادشاهی خود برگزیدند. وی نیز در این بازی به هریک از نفرات خود وظایفی ویژه پیشنهاد کرد

استفاده از پست و خدمات پستی مثل ارسال مراسلات و امانات، یا جابجائی اجناس و محصولات و کالاهای بازرگانی در قالب محموله‌های پستی، از دیرباز و از آغاز پیدایش زندگی شهری که نیاز به ارتباط با هم و با دیگران دور و نزدیک احساس می‌شد، به سرعت جای خود را در جوامع نخستین باز کرد. با این حال مشاهدات باستان‌شناسی و اسناد و مدارک مکتوب تاریخی که نشان دهنده‌ی وجود یک نظام پستی عمومی و قانونمند باشد در اختیار نداریم.

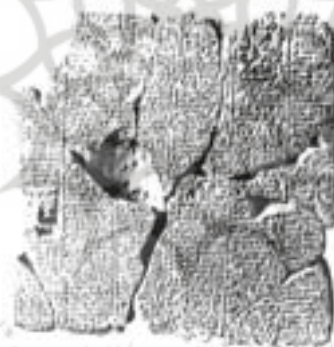
در کشفیات باستان‌شناسی کانون‌های تمدن در نقاط مختلف فلات ایران مثل شوش، تپه ازبکی، سیلک، تپه حصار، شهرداد، تپه یحیی، شهر سوخته و ... تعداد فراوانی مهر مربوط به هزاره‌های پنجم و چهارم قبل از میلاد به اشکال، اندازه‌ها و طرح‌های مختلف کشف و به دست آمده که بررسی آنها نشان دهنده‌ی وجود ارتباطات بازرگانی و پستی در آن هزاره‌ها می‌باشد.

پیدایش مهرهای پیشرفته‌تر با علائم و نشانه‌های متنوع‌تر و استفاده از خط تصویری در طرح نقش آنها در هزاره‌ی سوم قبل از میلاد، نشانه‌ی گسترش ارتباطات بازرگانی و پستی است. از همین دوره محموله‌های پستی به دست آمده که به شکل خمره یا کیسه و حاوی لوحه‌هایی بوده که به عنوان بارنامه مشخص کننده‌ی نوع و مقدار کالا و مهر مالک (به جای امضا) بوده و به وسیله‌ی تسمه یا طنابی که از سوراخ لوحه رد می‌شده به قسمت بالای بسته یا خمره کالا نصب می‌گردیده است.

از این لوحه‌های بارنامه به تعداد فراوان در شوش، سیلک، تپه یحیی، شهرداد، حصار و چند کانون دیگر تمدن فلات ایران به دست آمده است.

به استناد همین لوحه‌های گلی به دست آمده از این هزاره‌ها وجود روابط پستی منظم بین شهرها و کانون‌های تمدنی منطقه وجود داشته و پیک‌های پیاده و چاپارهای حکومتی دائم در راهها در حال تردد و رسانیدن پیام‌ها، اخبار و فرمان‌ها و گرفتن پاسخ‌ها و کسب اخبار برای مرکز حکومت خود بوده‌اند.

اولین نامه: قدیمی‌ترین نامه‌ی مستندی که به صورت فرمان یا مکاتبه از این هزاره‌ها به دست آمده در حقیقت کهن‌ترین مکاتبه مربوط به لوحه‌ی به ابعاد ۵/۲۲×۵/۲۲ سانتی متر می‌باشد که مربوط به نیمه‌ی دوم هزاره‌ی سوم قبل از میلاد است. و از

نفوذ خود و اداره‌ی امور ایالت‌های واقع در محدوده‌ی امپراتوری از هندوستان و آسیای میانه در شرق تا کناره‌های دریای مدیترانه و مصر و قسمتی از اروپا در غرب تشکیلاتی ایجاد کردند که بعدها و در حکومت‌های بعدی و کشورهای دیگر از آن استقبال و در ایجاد و به کارگیری آن درنگ نکردند. گزنفون ایجاد تشکیلات چاپاری را به کورش هخامنشی نسبت می‌دهد. هرودوت از ایجاد جاده پستی به طول ۱۵۰۰ میل که از شهر «افس» (افسوس) در کنار دریای مدیترانه تا شوش توسط داریوش کشیده شده بود یاد می‌کند. این جاده دارای ۱۱۱ منزل یا ایستگاه پستی بود. براساس تحقیقات جدید این جاده در ادامه از شوش به پاسارگاد و تخت جمشید می‌رفته و دارای ۲۲ منزل بوده که فاصله‌ی هر کدام از هم ۶ فرسخ (فرسنگ) بوده است. هریک از این ایستگاهها به احتمال دارای چندین ساختمان از جمله چاپارخانه، مهمانسرا یا کاروانسرا، اصطبل، دژ نگهبانی و راهدارخانه بوده است.

دیوان مرکزی پیک و پست در دوران هخامنشیان به احتمال «دیوان بریاد» نامیده می‌شده است (به عقیده دکتر محمد مقدم بریاد واژه پارسی است به معنی پست که در ادوار بعدی تغییر شکل یافته و به صورت «برث» یا «بارث» در زمان ساسانیان و به صورت «برید» در دوره‌های اسلامی به کار می‌رفته است).

به نظر «اومستد» به تشکیلات خبرگیری و آگاهی (جاسوسی) از نحوه‌ی کار ادارات ساتراپی‌ها و ساتراپ‌ها را آنگریون (Angareion) می‌گفتند ولی اغلب محققان معتقدند «آنگریون» به طور کلی به تشکیلات چاپاری گفته می‌شده است. هرودوت نیز این تشکیلات را «انگاروم» (Angarium) نامیده است. به نظر عده‌ی از محققین به احتمال به معنی چاپارگری بوده که از کلمه‌ی (Hanger) مشتق شده است. عده‌ی نیز معتقدند که این واژه دارای منشأ سامی است و به روم رفته و انگاریه (Angariae) شده است.

به هریک از چاپارخانه‌ها «استاتموس» (Stathmos) یا «هیپونس» (Hipones) می‌گفتند. مسوول چاپارخانه را «استاندس» (Standes) می‌گفتند و به پیک یا چاپار نیز «استاند» (Astand) می‌گفتند.

همین تشکیلات بود که در دوره‌های بعد تاریخی و حکومت‌های سلوکیان، اشکانیان و ساسانیان و به تقلید از آنان در دوره‌های اسلامی مورد توجه و استفاده قرار گرفت

و دستور داد بعضی‌ها خانه بسازند، بعضی نگهبانی بدهند، یکی چشم شاه باشد و دیگری پیک مخصوص شاه باشد.»

مشابه همین داستان را گزنفون نیز در کتاب خود «تربیت کوروش» ذکر کرده است.

کوروش بعدها با غلبه بر مادها و تشکیل امپراتوری هخامنشی، این تشکیلات را در حوزه‌ی قدرت خود پیاده نمود و به دنبال او، داریوش آن را به طور گسترده و منسجم در تمام امپراتوری هخامنشی بسط داد.

با توجه به اسنادی که امروزه در دست است. دوره‌ی شکوفایی و توسعه‌ی فعالیت‌های پستی در ایران مربوط به دوران حکومت هخامنشیان می‌باشد. اگرچه اطلاعات مدون و جامعی از چگونگی استفاده اشخاص عادی از پُست در آن زمان در دست نیست ولی آثار و اسناد به جا مانده نشان می‌دهد به جز پادشاهان و امیران و حکام و درباریان، تنها بازرگانان بودند که بیشترین استفاده را از پُست آن دوران می‌نمودند.

بعدها با توسعه‌ی شهرها و پیدایش ارتباطات سیاسی و اقتصادی و رواج و گسترش روز افزون فعالیت‌های بازرگانی و جابجایی و سکونت دادیم تعدادی از بازرگانان یا نمایندگان آنان در شهرها و کشورهای دیگر، خود بخود نیاز به خبرگیری و اطلاع از وضع بستگان در سفر نیز پیدا شد. از همین رو کم‌کم پُست غیر دولتی نیز در بین مردم بویژه بازرگانان شکل گرفت و اغلب کاروانهای تجارته‌ی وظیفه‌ی جدید بر عهده گرفتند که آن فعالیت‌های پستی به صورت جابجایی مراسلات در کنار جابجایی کالا بود. در حقیقت نظام پستی در ایران به دو صورت رسمی یا دولتی و غیر رسمی یا مردمی بوجود آمد.

۱. پست رسمی یا دولتی: مخصوص مکاتبات و مراسلات و احکام و بخشنامه‌هایی بود که بین دولتمردان مبادله می‌شد و در دوره‌های مختلف تاریخی به شکلی ثابت ولی از نظر دامنه فعالیت، نوع فعالیت، وجود یا عدم قوانین و حجم تشکیلات، متفاوت، در خدمت حکومت مربوط بود.

۲. پست غیررسمی یا مردمی که با کمک بازرگانان و کاروان‌های بازرگانی انجام می‌شد و فاقد هرگونه تشکیلات و قانونمندی بود. نامه‌های بازرگانان یا وابستگانشان یا مردم عادی که به آشنایان یا فامیل خود در شهرها یا کشورهای دیگر می‌نوشتند توسط مسوول کاروان (کاروانسالار) یا پیک خصوصی همراه با کاروان یا جدا از آن به مقصد رسانیده و جواب گرفته می‌شد.

پُست در زمان هخامنشیان: براساس مدارک تاریخ مردم ایران، چین، آشور و مصر از پنج هزار سال پیش از وجود قاصد و نامه‌رسان استفاده می‌کردند و به شهادت همین مدارک نخستین کشوری که به اهمیت پیک و پیام پی‌برد و برای آن تشکیلاتی به وجود آورد ایرانیان دوره‌ی هخامنشی بودند.

از پادشاهان هخامنشی کوروش و داریوش برای کنترل حوزه‌ی